

A magyar fiatalok vallási és szociális érdeklődésének tétje a 2000 utáni kutatási eredmények és a 2022-es népszámlálási adatok tükrében

BAUER LILLA¹

Számos területen és korosztályban – különösen a városi fiatalok esetében utalnak erre kutatások – a vallásosság klasszikus szerepe, amely tehát a közért, közösségért vállalt felelősséget, s az ezzel járó, aktív, konkrét segítő munkában is megnyilvánuló szociális érzékenységet jelenti, világszerte elhalványult. Az értelemkereső hit, az egyénnek individuális fontosságot, biztonságot ígérő, sok elemből összegyűrt „maga módján vallásosság” ezzel szemben jelentős. Tanulmányunkban egy kis léptékű kérdőíves kutatást is bevetve annak igyekszünk utánajárni, hogy e világszerte tapasztalt változások milyen mértékben és formában vannak jelen a magyar fiatalok körében, s hogy, amint tanulmányunk címe is mutatja, hogyan értelmezhetjük a magyar fiatalok vallási érdeklődését a 2022. évi népszámlálás eredményeit megismerve.

Kulcsszavak: fiatalok, maga módján vallásos, szociális érzékenység, önkéntesség, közösség, életcél és életérték

The Stakes of Young People’s Religious and Social Interest in the Light of Research Results After 2000 and After the 2022 Census

In many areas and age groups – especially in the case of urban youth, research points to this – the classic role of religiosity, which therefore means responsibility for the public and the community, and the accompanying social sensitivity manifested in active, concrete helping work, has faded worldwide. On the other hand, meaning-seeking faith, promising individual importance and security, „religiosity in its own way” (somethingism) made up of many elements, is significant. Using a small-scale questionnaire survey in our study, we are trying to find out to what extent and in what form these changes experienced worldwide are present among young Hungarians.

1 Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Lőrincz Lajos Közigazgatási Jogi Tanszék.

Furthermore, how can we interpret the religious interest of young Hungarians by learning the results of the 2022 census.

Keywords: young people, religious in their own way (somethingism), social sensitivity, volunteering, community, life purpose and life value

Bevezetés

Számos kutatás folyt az utóbbi években a fiatalok vallásosságáról, a vallásosság formájáról, megélésének módjáról nemzetközi és magyar viszonylatban egyaránt. E reprezentatív kutatási célok és eredmények arra irányultak, hogy képet kaphassunk a vallásos fiatalok arányáról mai társadalmunkban, illetve hogy ezen belül a „maga módján hívőket”, valamint a hitüket felekezethez, egyházi intézményhez köthető módon gyakorló hívők számarányát megismerjük.

Jelen tanulmányunkban előbb a posztindusztriálisnak nevezett kor általános szakirodalmi tapasztalatait idézzük fel a vallásosság és szekularizáció, valamint a vallásosság modelljei kapcsán. Ezután összevetjük több, a közelmúltban lefolytatott kutatás eredményeit a magyar ifjúság valláshoz, vallásossághoz való viszonyát illetően. Végül pedig a magyar fiatalság vallással és önkéntes szociális munkával kapcsolatos attitűdjeiről gyűjtött tapasztalatainkat szeretnénk megosztani olvasóinkkal.

Csatlakoznál-e önkéntesként a rászorulókat segítő vallási közösségek munkájához? – kérdezzük.

Kíváncsiak vagyunk e kérdésen belül arra, hogy képesek-e észlelni egyáltalán a 18 és 30 év közötti magyar fiatalok a magyarországi vallási alapú közösségek létezését, tudnak-e róluk? A második kérdés az, hogy felfigyelnek-e jártukban-keltükben, híreket olvasva arra, hogy mit is csinálnak, hogyan is teljesítik karitatív küldetésüket ezek a vallási, felekezeti közösségek, csoportok? Harmadik kérdésünk arra irányul, hogy bizonyos részvételi, empatikus odafordulással észlelik-e a fiatalok a körülöttük élő rászorulókat?

Miután képet kaptunk arról, hogy a 18–30 év közötti fiatalokban vannak-e receptorok a körülöttük zajló vallási alapú tevékenységre, illetve hogy szociálisan mennyire érzékenyek a rászorulók iránt, e két terület összekötése kerül reflektorfénybe. Sarkítva az izgat bennünket, hogy az empatikusságnak, a szociális érzékenységnek és a vallással kapcsolatos attitűdöknek van-e közös platformjuk. Képzeljünk el lehetséges válaszokat az alanyainktól! Például: „Igen, látom, hogy különböző vallási háttérű csoportok ételt osztanak. Helyes, az a dolguk. De én nem vagyok vallásos, szóval én ebbe nem kapcsolódnék be.” Vagy: „Nem értem, miért kell rászoktatni az embereket,

„hogyan munkakeresés helyett ételosztó helyeket keressenek?” Vagy: „Állam és egyház szétválasztása után nem gondolnám, hogy a különböző vallásos csoportoknak kell gondoskodniuk a rászorulókról.” Vagy: „Igen, a szociális, karitatív tevékenység évszázadokon keresztül az egyház dolga volt, nagyon helyes, ha most is végzi.”

Ezt követően érdekes tanulságokkal szolgálhat annak a feltárása, hogy vajon a szociálisan érzékeny, empatikus, segíteni vágyó fiatalok esetében van-e annak szerepe, hogy az a közösség vagy csoport, amelyhez csatlakozva segítő munkát végezhetnek, vallási alapú-e, vagy pusztán civil közösség. Képzeltőerőnket segítségül hívva újfent feltételezhetünk reakciókat. Például: „Én szívesen segítek a rászorulókon, mindegy, milyen szervezethez kell csatlakoznom emiatt.”; „Én csak keresztény szervezetben végzek önkéntes munkát.”; „Számomra fontos, hogy csak olyan szervezettel működjek együtt, amely nem tartozik semmilyen valláshoz, felekezethez!”

Módszertan

Kérdéseimre a válaszokat a következő módon kerestem: más kutatások eredményeit, saját tapasztalataimat, magam készítette interjúkat és nem reprezentatív online kérdőívezést alkalmaztam.

Saját tapasztalataim e téren több mint egy évtizedes egyetemi oktatói munkámra épülnek, ugyanis a szociális, az oktatási és a kulturális ágazat szakigazgatásának oktatása során alkalmam van a hallgatók attitűdjeit vagy saját ismertetésük, gondolkifejtésük, vagy pedig közvetett véleményeik alapján megismerni. Ez a humán szakigazgatási terület a nemzetközi szociális jóléti modellek, a rászorulókat támogatása, a hátrányos helyzet, a deviancia fogalmának ismeretét, továbbá mind a történeti, mind pedig a jelenkori állami gyakorlatok megismerését magában foglalja. Ezen tárgykörök kifejtése közben szükségképpen napirendre kerülnek állásfoglalások, vélemények a hallgatók részéről, amelyek alapján körvonalazódik szociális érzékenységük.

Emellett az oktatási és kulturális ágazaton belül az egyházak és az állam együttműködésének történeti és jelenkori sajátosságait is elemezzük, akár az egyházak karitatív szerepéről, akár az általuk fenntartott oktatási vagy szociális intézményekről tanulunk.

A tájékozódó, nem reprezentatív kérdőívezés lefolytatásában Ignác Emese másodéves egyetemi hallgató nyújtott segítséget, munkáját hálásan köszönöm! Közös célunk volt, hogy Emese saját, 18 és 32 éves kor közötti ismeretségi körében érdeklődjön kortársai szociális érzékenysége és a vallási alapú közösségekben végezhető szociális tárgyú önkéntes munka összekapcsolása iránti hajlandóságáról.

Elméleti háttérként pedig a vallás és a társadalom kapcsolatát elemző, értelmező szakirodalomból válogattam, klasszikus művekre és friss munkákra egyaránt támaszkodva.

A vallás társadalomformáló szerepének újkori értelmezéséről

Írásunk William James pragmatikus szemléletmódjával áll rokonságban annyiban, hogy a vallást, vallásosságot aszerint szemléljük, hogy milyen egyéni és társadalmi megnyilvánulásai és hatásai vannak a hitnek.²

A 19. századra megerősödött társadalomtudományok képviselői a szekularizáció elsöprő térhódítását hirdették a vallásossággal szemben. Rodney Stark 1999-es írásában³ történelmi áttekintést adva igyekszik ugyanakkor bizonyítani azt, hogy a szekularizáció versus vallásosságnak az angliai polgári forradalom óta napirenden levő vitája sosem dőlt el, inkább az volt a jellemző, hogy pró és kontra, hol az egyik, hol a másik oldal erősödött meg szignifikánsabban. Váltakozó jelenlétük és váltakozó dominanciájuk azonban napjainkig nem tett pontot e kérdés végére, sportnyelven szólva, a meccs nem dőlt el. A polgári társadalmak kialakulását követően az ipari forradalom következményei, valamint a tudományosság megerősödése és specializálódása nyomán általános feltételezés volt, hogy a tudományok fejlettsége, a technokrata szemlélet a vallás hanyatlását fogja okozni. Niklas Luhmann az 1970-es években pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy a társadalom és a kultúra komplexitása új vallási igényt teremtett. Műveiben az egzisztencialista filozófia szemszögéből vizsgálja a vallás szerepét a társadalomban. Úgy véli, hogy a vallás egyszerre immanens és transzcendens kommunikáció az emberek között, amelynek tárgya (Isten, az élet értelme, az élet értéke a halál felől tekintve stb.) a világon kívülre esik. Mivel azonban, ahogyan Viktor Frankl egyik ismert műve már a címében is mondja: az ember a lét értelmére irányuló kérdéssel szemben áll, s csak e kérdés által tudja önmagát meghatározni, így a vallásosság igénye sosem iktatható ki az emberi létezésből.⁴ Talcott Parsons a vallás integratív szerepét hangsúlyozva igyekszik bizonyítani, hogy a társadalmi rend vallási értékeken nyugszik.⁵ Peter Berger az egyén és társadalom bonyolult kapcsolatát feltáró jelentésrendszerek vizsgálata során megállapítja, hogy ezek alulról szerveződnek, az egyén részben tudatosan, részben öntudatlanul konstituálja őket. Az így létrehozott világ előtt azonban mégis értetlenül és elveszve állna a vallás nélkül, ezért Berger a vallást igen líraian valahogy így határozza meg: a vallás olyan, mint egy szent sátor, amely azért borul mind az egyén, mind pedig a társadalom fölé, hogy megvédje őket a káosztól.⁶

A 20. századra megjelenik a vallásosság vizsgálatának új szempontokra bontott megközelítése. Három nagy egység rajzolódott ki ekkorra a vallásosságon belül vagy magukat vallásosnak nevezők között: a hagyományos egyházak követői, az intézményesített vallásokat egyházi előírások betartása nélkül követők és a „maga módján vallásosak” nagy csoportjai. S ekkor még nem is említettük azokat, akik a „Vallásos vagy-e?” kérdést érvénytelennek tartják önmagukra nézve, azonban a „Hívó vagy-e?”

2 JAMES 2019.

3 STARK 1999.

4 FRANKL 2005.

5 PARSONS 2000.

6 BERGER 1967.

kérdésre szíves örömet válaszolnak igennel. Elmondhatjuk, hogy bár a modern kor valóban együtt járt az intézményesített vallások egyházai számára híveik számának apadásával, a vallás hanyatlásáról mégsem beszélhetünk.

Hogy miért látjuk kiemelkedően fontosnak a vallásosság egyéni és társadalmi határait? Nos, vallásosnak lenni, legyen az bármely típusú válasz is a fentiek közül, kétségkívül komolyan visszahat az egyén értékválasztásaira, s ezáltal a társadalmi folyamatokra, amelyek nem nélkülözhetnek olyan alapértékeket, amelyek az együttműködésre, szolidaritásra, kölcsönösségre alapulnak. Fukuyama napjaink jóléti államainak gazdasági és társadalmi fenntarthatóságát vizsgálva vélekedik úgy, hogy posztindusztriális korunkban kormányprogramokkal már nem lehet biztosítani a jóléti államok eredményeinek fennmaradását. Nem lehet a tartós munkanélküliséget, a bevándorlást, vagy éppen a társadalombiztosítás problémáit a jóléti állam kiterjesztésével orvosolni. A fenntartható jólét sokkal inkább függ a civil társadalmak lététől, munkálkodásától. Ez pedig a legkisebb társadalmi közösség kultúráját, a családra épülő másodlagos intézményhálózat sokféleségét jelenti, amilyenek a különböző intézetek, társulások, vállalkozások, beleértve az egyházakat és a karitatív egyesületeket is.

„Erős és szilárd családstruktúrát és időtálló társadalmi intézményeket nem lehet törvényekkel létrehozni, ahogy a kormányzatok bankot vagy központi hadsereget állítanak fel. Egy civil társadalom boldogulása, gyarapodása az illető nép természetétől, szokásaitól, etikájától függ – ezek az összetevők csak közvetve, tudatos politikai tevékenységgel alakíthatók, s a kultúrát megillető tisztelettel kell fenntartani és óvni őket.”⁷

A kultúra pedig kisebb vagy nagyobb mértékben szervesen összefonódik a vallásossággal, legyen szó akár a nyugati világot megalapozó alapvetően zsidó és keresztény vallásról, akár a keleti világ muzulmán, konfucióanus vagy hindu vallásairól, s persze még folytathatnánk a társadalmi létet, államiságot befolyásoló vallások felsorolását. E vallásosság sokszor reflektálatlan az egyén vagy egyes társadalmi csoportok tudatában: nem kötik valláshoz azokat az értékeket, amelyek az adott kultúra világában a létrejöttét övező vallásosságból származnak. Pedig a „maga módján vallásos” vagy a normakövető, értékorientált viselkedésű ateista ilyen értelemben saját kulturális közegében egyúttal vallásos értékrendet is interiorizált.

Posztindusztriális korunk rendkívül bonyolult, és nagy hálózatok társadalmaival írható le. Émile Durkheim egyenesen szociológiai szörnyeknek nevezi ezeket a társadalmakat, amelyekben az állam hipertrófiásan nagyra nőtt.⁸ Az állam és az egyén túlságosan távolra kerülnek egymástól ebben a képletben, az állam a közösséget, nemzetet megtartó erkölcsi tudatosságot nem képes bensővé tenni az egyéneken. Márpedig a nemzeteket nagyobb közösségek, azokat kisebb közösségek, azokat pedig

7 FUKUYAMA 2022: 15–16.

8 DURKHEIM 2001 [1933]: 15.

egyének alkotják. Egy nemzet kialakulásához és fennmaradásához elengedhetetlenül szükséges a „közép” létezése, az, hogy az állam és az egyén között eleven erőt mutató, tevékeny másodlagos csoportok sokasága lüktessen, dolgozzon. Olyan közösségek, amelyek az egyénekhez való közelségük révén képesek az egyéneket tevékenységi szférájukba bevonni, s mint kis ereket, patakokat becsatornázni a társadalmi élet nagy folyamába. Ugyanakkor, mondja Durkheim:

„Nemcsak a társadalomnak áll érdekében speciális csoportok megalakulása, amelyek maguk szabályozzák tevékenységüket, magukban fejlesztve ki azt, ami különben anarchikussá válna: ennek a maga részéről az egyén is örül, mert az anarchiát nehezen viseli el. Az is zavarja és bántja, ha az egyének közötti kapcsolatok rendezetlenek, nem hat rájuk semmiféle szabályozó erő.”⁹

Berger költői metaforája ismét felvillanhat bennünk: a szent sátor, a vallás az egyén számára védelmet nyújt egy veszélyekkel teli világgal szemben.

A vallásosság arányainak mozgása a magyar fiatalok körében 2000 és 2020 között

Először idézzük fel a számadatokat arról, hogyan alakult a 2000-es évekre a hazai fiatalok viszonya a valláshoz, vallásossághoz. A *Magyar Fiatalok 2020* című kutatás a *Közösség és politika* című fejezetében¹⁰ elemzi a fiatalok vallásossága tárgyában feltett kérdésekre kapott válaszokat. A kutatás megállapítja, hogy 2020-ban a korábbi folyamatokhoz igazodva tovább folytatódott az egyházakhoz kötődően vallásos fiatalok arányának csökkenése. Már a 2016. évi nagymintás ifjúságkutatás¹¹ realizálja a tényt, miszerint:

„A 2000. évi adatokkal összevetve másfél évtized alatt a két karakteres tényező, az egyértelmű vallásos meggyőződés és a nem vallásosság hasonlóan egyértelmű megfogalmazása egyformán mutatja az alapvető tendenciát. Az egyház tanítását követő vallásos fiatalok aránya 10%-ról 6%-ra csökkent, míg az önmagukat biztosan nem vallásosnak tekintők aránya 29%-ról 42%-ra emelkedett... Ezekből az adatokból azonban nem juthatunk olyan következtetésre, hogy akkor a magyar fiatalok alapvetően ateisták. Egyáltalán nem így van, hiszen az egyház tanítását követő hívőkhöz képest hétszeres azoknak az aránya, akiknek az önbesorolása a maga módján vallásos kategóriában jelentkezik, ők a minta 43%-át adják. Tehát a fiatalok fele rendelkezik vallási identitással, csak a többségük meggyőződése

9 DURKHEIM 2001 [1933]: 32.

10 DOMOKOS et al. 2020: 58–60.

11 BOROS–BOZSÓ 2016: 204–237.

nem az egyházi tanításhoz kötődik, hanem kialakítanak egyfajta belső, szuverén meggyőződést.”¹²

2020-ra a „maga módján vallásosak” aránya tovább növekedett, visszaállt a 2000-es évek elején mért szintre (49%). A nem vallásosak aránya ezzel szemben 6%-kal csökkent. A „nem vallásos, más meggyőződésűek” aránya pedig 4%. A kutatás a mért adatokat magyarázva úgy fogalmaz, hogy a 2000 óta nyomon követhető szekularizációs folyamatot stagnálni látja, ugyanis kevesebb fiatal vallja magát nem vallásosnak, mint az előző adatfelvételek során. Kiemeli, hogy saját bevallása szerint a fiatalok 26%-a semmilyen felekezethez nem regisztrált. Az önmagukat a katolikusokhoz sorolók száma kis növekedést mutat (39% + 3%), a többi felekezet esetében viszont nincs ilyen elmozdulás. A római katolikusok enyhe növekedésével párhuzamosan kissé csökkent (–2%) azok aránya, akik semmilyen felekezethez nem érzik magukat közel. A vallásos fiatalok Magyarországon alapvetően a nagy történelmi egyházak hívei, ezen belül is domináns a római katolikus egyház. Ezt támasztja alá, hogy a jelenleg egyházhoz tartozóan vallásosak 61%-át római katolikusként keresztelték meg, 20%-uk református, 5%-uk evangélikus, 3%-uk pedig görögkatolikus. A kisebb egyházak 7%-ot tesznek ki ebben a körben.

De mi is következik abból, hogy jelentős a „maga módján vallásosak” aránya, vagy abból, hogy csökkent a nem vallásosak aránya?

A vallásosság jelentésének változása a 20. és 21. században, elsősorban a fiatal (18–36 éves) korosztályban

A „maga módján vallásos” fogalma teológiai, filozófiai, pszichológiai és vallásszociológiai kérdéseket egyaránt érint, ezért irodalma jelentős és egyre bővül. Ha azt a sokak által képviselt álláspontot foglaljuk el, amely szerint a vallás nem egy elszigetelt egyén magatartása, hanem egyúttal többek számára társadalmi kulturális modell, akkor a „maga módján vallásos” ember egy olyan kulturális modell részeként jelenik meg, amelynek alakjaiban a 20. század elidegenedett, társadalomtól elfordult *outsiderére* ismerünk. Felismerjük vonásait már az európai romantika felesleges emberében, gondoljunk Akakij Akakijevicsre, vagy a görögök szabadságáért életét kockáztató ifjú angol lordra, Byronra, de ő ráncolja keserűen és aggodalmasan homlokát a felsőbbrendű erkölcsiségű és képességű Raszkolnyikovként is. Ő téved el az állam vagy a társadalom útvesztőiben Kafka személytelen főhőseiként, egyre éhezve az értelmes élet célját, s ő Santiago is, aki megnevezhetetlen, hagyományos Isten-képhez azonban mégsem köthető hittel küzd a nagy hallal, s birkózik meg a tengerrel. Az anómiás, értékválsággal küzdő modern társadalmak hinni vágyó, de teljes odaadással azonosulni nem tudó individuumaik ők, s devianciájukkal gyakran kihívják a normaszegést

12 BOROS–BOZSÓ 2016: 208–209.

büntető állam haragját. Napjaink fiataljai nemcsak a családhoz, nemzeti közösséghez tartozás kultúráját kapták örökül, hanem a társadalmi létformákban családottak kultúráját is. Ez utóbbi ma már épp úgy klasszikusnak számít, s a lázadó vagy menekülő kívülállóság éppúgy hordoz értékeket,¹³ ahogy veszélyeket.

Talán a legnagyobb feladata az intézményi egyházakhoz kapcsolódó vallásosságnak, a normakövető állami institucionalizmusnak, de akár a családoknak is az, hogy az életükben értelmet kereső fiatalokat, legyenek akár lázadók, akár kivonulók, menekülők, meg tudja szólítani, meg tudja tartani, közösségi céljaiba be tudja vonni.

A vallásosság 20. századi modelljeit, a legmeghatározóbb tipológiákat Földvári és Rosta *A modern vallásosság megközelítési lehetőségei* című tanulmányukban¹⁴ az 1960-as évektől igyekeztek összegezni és egymással összevetni. Jelen gondolkörünkben e modelleket és a modellek kialakítása során alkalmazott szempontokat nem tudjuk bemutatni. A Földvári–Rosta-tanulmányból azonban kiemelendő, hogy a vallásosság Yves Lambert által megkülönböztetett típusainak feltárása alapján megfigyelhetővé vált az ezredforduló utolsó évtizedeire a folyamatos eltolódás a hitvalló kereszténységtől a kulturális kereszténység, még inkább a világi humanizmus felé.¹⁵

A mai kutatásokban használt egyházas vallásosság a hitvalló kereszténység meghatározással rokon, míg a „maga módján vallásos” a világi humanizmussal. Az utóbbi körülbelül 30 év azonban (amely magában foglalja a Szovjetunió szétesését, a nyugati és keleti demarkációs vonalak eltűnését ideológiában és gazdaságban egyaránt, illetve a nyugati és a keleti világrend közötti ideológiai, vallási és gazdasági áramlások kölcsönösségét) mégis egyértelművé teszi, hogy ma már ezek az érintkező fogalmak igénylik az egyértelmű megkülönböztetést. A hitvalló kereszténység sok esetben nem kötődik az állami szabályok egyház-meghatározásához, s különösen nem kötődik történelmi nagy egyházakhoz, gondoljunk a különféle *new ages* mozgalmakra, felekezetekre, közösségekre, sőt szektákra. A „maga módján vallásos” pedig jellemzően nem a magas kultúrához tartozó humanista filozófiákkal, etikai eszmerendszerekkel rokon, hanem sokkal inkább árul egy gyékényen az ezotériákból, keleti és nyugati miszticizmusból, okkultizmusból összegyűrt egyéni meggyőződésekkel, hiedelmekkel.

Dolgozatunkban már utaltunk arra az emberi nemet meghatározó szubsztanciára, amely szerint az ember értelemmel bíró életet és célokat igényel. Enélkül mentális problémák nyomasztják.

Rosta Gergely *Vallásosság a mai Magyarországon*¹⁶ című tanulmányában, utalva Kopp Mária¹⁷ és Bartal Anna Mária¹⁸ munkájára, a vallásosság társadalomra és egyénre nézve egyaránt rendkívül lényeges hatását emeli ki. Idézi egyfelől Tomka

13 Gondoljunk a környezet- és klímavédelem okán a hálózatról lekapcsolódó közösségekre, amelyeknek tagjai többnyire diplomás fiatalok.

14 FÖLDVÁRI–ROSTA 1998: 127–137.

15 RIFFAULT 1998.

16 ROSTA 2011.

17 KOPP 2008.

18 BARTAL 2010: 401–425.

Miklóst: „a vallásos és nem vallásos emberek életérzése és magatartása különbözik”¹⁹
Majd így folytatja:

„Az étellel való elégedettséggel pozitív összefüggést mutat a templomba járás gyakorisága, azaz a gyakoribb templomlátogatás önmagában magasabb fokú elégedettséget valószínűsít – még ha ez az összefüggés meglehetősen gyenge is. Ezek az eredmények összhangban állnak azokkal a kutatási eredményekkel, amelyek a lelki egészség vonatkozásában vizsgálják a vallás szerepét. A magasabb fokú templomi vallásgyakorlat egyértelműen a magasabb fokú társadalmi, civil szervezeti részvétellel, valamint a társadalmi intézményekkel szembeni erősebb bizalommal jár együtt. Mint fentebb láthattuk, illetve amint azt Bartal Anna Mária is kiemeli, a bizalom és a civil részvétel, főként a szocialista múltnak köszönhetően erősen hiánycikknek számítanak a magyar társadalomban, a vallásos emberek tehát fontos szerepet játszhatnak a társadalom regenerációjában ezeken a területeken.”²⁰

Balogh Adél a mai magyar ifjúság (18–36 évesek) vallásosságát meghatározó tényezőkként sorolja fel a következőket: a modernizációt, a globalizáció hatásait, generációs hatásokat, a magyar történelem sajátos tényezőit.²¹ Kutatása alapvetően az Y generációra jellemző vallásosságot igyekszik feltárni. Elemzésében hivatkozik Tari Annamária pszichológusnak *Az Y generáció* című könyvére,²² amelyben a szerző generációs vonásként azonosítja a túlzott lojalitás elutasítását és a lassabb, körülményesebb elköteleződést valamely eszmerendszer vagy intézményesült szokásrendszer mellett. A „maga módján vallásos” Y generációs fiatalok vélhetően azért tartják vonzóbbnak az ezoterikus hiedelmekre épülő vallásosságot, mert az nem igényel mélyebb elköteleződést. A tanulmány összegzésében leszögezi, hogy kutatási eredményei szerint a természetfeletti erők iránti érdeklődés jelentős. Kiemeli, hogy az istenhit és az egyházi keretek közötti vallásosság szinte szembekerült egymással: míg ugyanis a fiatalok nagy részének van istenhite, ez nem kötődik egyházhoz. „Összességében a keleti irányzatok keresztény alapú kultúrával való keveredése erőteljes a fiatalok között, míg a keresztény egyház tanainak követése elenyésző, ugyanakkor a klasszikus istentagadás és ateizmus is kis arányú a körükben”²³ fogalmaz tanulmányában Balogh Adél.

A közelmúlt egyik igen érdekes szemszögből folytatott kutatása²⁴ volt a vallásosság és a társadalmi státusz közti kapcsolat feltárását célzó vizsgálódás a magyar fiatalok körében. A Gyorgyovics–Pillók szerzőpáros áttekinti a 2000 utáni ifjúságtudat

19 TOMKA 2010: 421.

20 ROSTA 2011: 749.

21 BALOGH 2017.

22 TARI 2010.

23 BALOGH 2017: 334.

24 GYORGYOVICS–PILLÓK 2014.

vallásosság kapcsán bemutatott eredményeit,²⁵ és az eredményeket egymással és saját kutatási összegzésükkel összehasonlítva igen nagy egyezést állapítanak meg.²⁶ Ezt követően térnek rá vizsgálódásuk újszerű szempontjára, s teszik fel a kérdést: „Befolyásolja-e a különféle bourdieu-i kapcsolati, kulturális és gazdasági tőkével rendelkezést a fiatalok vallási önidentifikációja?”²⁷ A baráti társaságok száma, a velük töltött idő tekintetében azt tapasztalták, hogy a vallásos fiatalok baráti köre szűkebb, azonban a baráti kapcsolatok minőségével ők az elégedettebbek. A rokoni, családi kapcsolat meghatározóbbnak mutatkozott a vallásosak életében. Érdekesség, hogy míg alapvetően a teljes magyarországi népesség körében az tapasztalható, hogy az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező háttérűek a vallásosabbak, addig ez az állítás a fiatalok esetében elmozdulni látszik.

Külön tanulmány tárgya lehetne azonban a kulturális kereszténység kérdése, vagyis az, hogy akik a nyugati világregend, de legalábbis a kulturális és társadalmi értelemben keresztény Európa morális örököseinek tartják magukat, vajon a hagyományos egyházak követői-e, vagy az intézményesített vallásokat egyházi előírások betartása nélkül követők közé sorolhatók-e. Jól megfigyelhető ugyanis, hogy napjainkban több európai nemzetállam, ahogyan Magyarország is, alkotmányos módon deklarálja, mintegy identifikálja történelmi államát a hagyományos egyházhoz – alapvetően a római katolikus egyházhoz – tartozással.²⁸

A magyar ifjúságkutatások ennek kapcsán azt mutatják, hogy a fiatal családjában nemcsak a szülők képesítése kapcsolódik szorosan a magasabb társadalmi státuszhoz, hanem az egyházas vallásossághoz tartozás is.²⁹

A tanult (magasan kvalifikált) vallásos emberek belső hite erősebb, s ennek a hitnek mintegy következménye, hogy gyakorolják is vallásukat (templomba járás), de

25 BAUER–LAKI–SZABÓ 2001; BAUER–SZABÓ 2005, 2009; ROSTA 2007, 2012; HÁMORI–ROSTA 2011.

26 „Az évek során kirajzolódik, hogy a fiatalok egyre jobban elfordulnak az egyháztól, egyfajta vallási individualizációtól vezérelve, körükben nő a vallást teljesen elutasítók és a feltett kérdésekre a választ megtagadók aránya is. Míg 2000-ben a fiatalok többsége valamilyen módon vallásosnak tartotta magát, addig 2012-ben arányuk nem éri el a 40 százalékot. Azok aránya, akik tudatosan, vállaltan mondták magukat nem vallásosnak, vagy más meggyőződésűnek, az eltelt 12 évben közel felével növekedett. Ezt a tendenciát tapasztalhatjuk a vallásgyakorlás terén is, hiszen akik legalább havi rendszerességgel jártak templomba, 40 százalékos, az ennél ritkábban járók közel 50 százalékos csökkenést láttattak. Azok száma, akik sosem lépnek be egy templomba, 44-ről 62 százalékra emelkedett.” GYORGYOVICS–PILLÓK 2014: 652.

27 GYORGYOVICS–PILLÓK 2014: 653.

28 Ebbe a gondolatkörbe tartozik, noha épp az ellenkező irányból, a nagy európai inkluzív társadalmak második, harmadik generációs befogadottjainak vallási elköteleződése is. Európa és a világ megdöbbenve tapasztalta, hogy a befogadó ország meghatározó egyházi vallásossága, vagy az ahhoz kötődő erkölcsi normák milyen kevéssé formálták át a bevándorolt, befogadott szülők, nagyszülők egészen másfajta vallásosságát, illetve ahhoz kapcsolódó értékrendjét a befogadó országban született és iskolázott gyermekeikben, unokáikban. Mondható, hogy jelentékeny arányban megtartották felmenőik, őseik vallását, s nem asszimilálódtak a befogadó ország vallásához, illetve az adott vallás kultúrában megmutakozó attitűdjeihez, szokásaihoz, értékrendjéhez.

29 GYORGYOVICS–PILLÓK 2014.

a lényeg az erős belső hithez kötődő tolerancia, pacifizmus, szolidaritásérzés, empátia, elfogadás és megértés. Ők tehát kevésbé előítéletesek.

Csatlakoznál-e önkéntesként a rászorulókat segítő vallási közösségek munkájához? Válaszok és értelmezés nem reprezentatív vizsgáladások alapján

Adolf von Harnack *A kereszténység lényege* című előadás-sorozata³⁰ végén leszögezi, hogy az evangélikus kereszténység súlyát és szabadságát kell megőrizni, amelyre a teológia önmagában nem képes. Harnack meggyőződése volt 1900-ban, hogy az evangélium üzenete az, hogy Isten és a felebarát szeretete képes értelmet adni az életnek. Először a felebaráti szeretetre, egy, akár bármiféle vallásos értékek és felekezethez tartozás nélkül működő szociális érzékenységre pillantunk a 18–22 éves korosztályban, majd a vallásossággal részben összekapcsolható szociális érzékenység létrejöttére kérdezzük rá.

A vallásosság következménye lehet tehát egy, az anyagi, materiális világi javak mellett a mentális értékekhez való kiemelt ragaszkodás, ilyen a barátság, a család, amelyek ha megfelelően látják el feladatukat, azaz nem működnek diszfunkcionálisan, akkor a fizikai biztonság mellett mentális jóllétet is tudnak nyújtani. További, valójában erre az alapsejtre épülő pozitív következmény a nagyobb közösséghez való kapcsolódás igénye, egy erőteljesebb, általában vett bizalom a többi ember és a társadalom által létrehozott intézmények iránt. Végül a vallásosság teret adhat az értelemkereső ember önmagával megkötött békéjének is, amely kiegyensúlyozottabb, nyugodtabb élethez és másokhoz való viszonyulást eredményezhet, beleértve ezen lelki állapotba azokat a hajlamokat, kompetenciákat is, amelyek a fejlett szociális érzékenység jelei.

Ezeket a jeleket kerestük a weberi résztvevő megfigyelés és a korosztályos Facebook-ismerősöknek feltett néhány kérdés segítségével is.

A szociális szakigazgatást egyetemi foglalkozások keretében tanuló 18–22 éves fiatalok esetében bő tízéves megfigyelések állnak rendelkezésre, évente átlagosan 150–200 főre vonatkozóan.

Általánosságban elmondható, hogy a fiatalok részvételi reakciója erősnek nevezhető a 18–19. életévben, majd ez a megértő, sajnálkozó reflexió tompul. A velük folytatott beszélgetések során kiderült, hogy akár fővárosi, akár vidéki fiatalok nyilatkoztak a szociálisan rászorulókról, meghatározó volt az, hogy szüleiktől, családjuktól függetlenül először szembesültek a súlyosan depriváltakkal. A család, iskola által védett közegben ugyanis nemcsak fizikailag óvták, különítették el őket a látványtól is, hanem az erről folytatott családi, iskolai beszélgetések is erősen irányítottak voltak. A fiatal nem szembesült saját lelkiismeretével, nem szembesült azokkal a személyes érzelmekkel, amelyek a nyomor, az ínség, a szenvedés kapcsán önkéntelenül törnek

30 HARNACK 2000.

fel belőlünk. Ily módon nem is gondolkodott el az ő védett, biztonságos életén túli világról. Az első egy-két év során részben egyedül, részben pedig kortársai társaságában szembesült velük, s ekkor alakított ki részben véleményt, részben cselekvési tervet.

Ezen értelmezési folyamat során erősödtek fel azok a sztereotípiák, amelyeket kiki a saját családjából és lakókörnyezetéből hozott öntudatlanul. Ekkor nyílt lehetőség arra, hogy a családjukban, környezetükben látott viselkedési mintázatokat – elutasítás, megbélyegzés, szegregálás, vagy éppen ezekkel ellenkező formák: segítségnyújtás, megértés, befogadás – a saját tapasztalattal ütköztessék, és kialakítsák véleményüket, magatartásukat a rászorulókkal kapcsolatban.

A 20–22 évesek túlnyomó többsége, különösebben erőteljes elutasítás nélkül, az elfordulás, a közöny jeleit mutatta közhelyszerű sztereotípiákat hangoztatva, sem közösségi morális felelősséget, sem egyéni lelkiismereti problémát nem lehetett azonosítani náluk. Kis részük pedig a két végponton helyezkedett el. Egyesek az erőteljes elutasítást, míg mások a segítségnyújtást választották.

Az erőteljes elutasítás kifejezetten diszkriminatív, elítélő, durva megbélyegzésben manifesztálódott. A segítségnyújtás ritka (bár nem példa nélkül való, ahogyan korábban utaltunk rá) esetei az utcai szociális munkában való alkalmi részvétel, a hajléktalan-újság terjesztésében való részvétel és az alamiznaadás formájában jutottak érvényre. Ugyanakkor egyszer sem hallottam arról, hogy a szociális szakigazgatást tanulók közül bárki csatlakozott volna a rászorulókat segítő önkéntes munkát végzőkhöz.

Ettől eltérő pozitív esemény a nagy ünnepekhez kötődő jótékonykodás: az egyetemek hallgatói önkormányzatai gyakran gyűjtenek karácsonyra, tanévkezdésre adományokat (élelmiszer, ruha, könyv, játék) hazai és határon túli szegény gyermekek részére. Ezek az események a közönyösök körében is visszhangra találtak, és vagy adakoztak, vagy részt vettek az adományok körüli begyűjtési, szétosztási tevékenységben.

A korosztályos Facebook-kérdőívezésre egy egyetemi hallgatót³¹ kértem. A célom az volt, hogy semmiféle hivatalos és egyéb tekintély általi nyomás ne jelenjen meg a kérdőív kitöltésével kapcsolatban. Amennyiben kutatóként, tanárként egy hivatalos intézménnyel a háttérben indítjuk a kérdőívet, úgy sok konformista fiatal, különösen egyetemi hallgató, feladatként tekinthetett volna a válaszadásra. Így viszont pusztán az ismerős évfolyamtárs érdeklődésére adott, őszinte reakciót remélhettem.

A kérdőívet a 21 éves vidéki, de Budapesten tanuló egyetemi hallgató saját korosztályából való ismerősei között osztotta meg, kérve, hogy ők is továbbítsák ismerőseiknek. Közvetlenül körülbelül maximum 50 főhöz, közvetetten pedig körülbelül 150 főhöz juthatott el a kérdőív. Ugyanakkor a kisszámú kitöltés alapján feltételezhető, hogy a közvetlenül megkeresett maximum 50 fő közül nagyon kevesen osztották meg a tartalmat, így vélhetően a 150 fő egy lehetséges szám, de a valóság akár 0 is lehet, vagyis szélsőséges esetben elképzelhető, hogy senki nem küldte tovább ismerősének.

31 Köszönettel tartozom Ignác Emese egyetemi hallgatónak (Nemzeti Köszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, 3. évfolyam) a kérdőívezésben nyújtott segítségért.

A beérkezett válaszok feldolgozása 19 kitöltést mutat. A kitöltők 72%-a 18 és 22 év közötti volt, a 28 és 32 év közöttiek számaránya 22%, így 6% volt a 23–27 év közöttiek számaránya.

83% nő, 47% tanul, 53% dolgozik. 74% érettségivel rendelkezik a kitöltés idején, míg 26% diplomás. 61% egyedülálló, 39% családos. 79%-nál nincs gyermek. 58% a családjával él, 37% lakásbérelő, 6%-nak saját lakása van. 84% Budapesten vagy megyeközpontban él, 16% falun. 120 ezer Ft alatti a jövedelme 21%-nak, 120–150 ezer Ft közötti 26%-nak, 150–200 ezer Ft közötti 21%-nak, és 200 ezer Ft feletti a jövedelme a válaszadók 32%-ának.

A válaszadók 26,3%-a tagja vallási felekezetnek, 73,7% pedig nem tagja semmilyen felekezetnek. A nemmel válaszolók (tehát akik semmilyen felekezetnek nem tagjai) 71,4%-a hívőnek tartja magát, 28,6%-a pedig nem.

Arra a kérdésre, hogy ismer-e szociális munkát végző vallási vagy civil szervezetet, 84,2% válaszolt igennel, a többi nem ismer ilyet. Látott-e szociális munkát végző szervezetet munka közben? – kérdeztük. 55,6% válaszolt igennel, a többi nemmel. Kértük, hogy aki látott ilyen munkát végző szervezetet, az nevezzen is meg néhányat! Erre a 19 válaszadóból pusztán 7 fő válaszolt, és a következő neveket sorolták fel: SOS Gyermekfalvak, Máltai Szeretetszolgálat, Oltalom, Hare Krisna, Ökumenikus Szeretetszolgálat, Baptisták, Voitilla (a válaszadók írásmódjával, helyesen: Wojtyła).

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy állami vagy egyházi feladatnak, vagy társadalmi kötelességnek tekintik-e a válaszadók a rászorulókat segítségét. Ezt az érzékeny különbségtételt súlyozni igyekeztünk, ezért több formában is feltettük a kérdést. Nyilvánvaló ugyanis, hogy amennyiben társadalmi felelősségnek tekintjük a szegénység elleni harcot, úgy vallástól, politikai hovatartozástól függetlenül mindenkinek, aki a társadalomban él, annak tagja, tennie kell valamit. Ha az állam feladatának tekintjük, akkor adóként és járulékként fizetett forintjainkért cserébe kivonjuk magunkat a személyes felelősség és a konkrét cselekvés alól, és az állam által fenntartott intézményekre hárítjuk ezt a feladatot. Ha pedig egyházi feladatnak tekintjük, akkor egyszerűen nem látjuk át a feladat sokszínűségét, és az állam által működtetett intézményi és támogatási rendszereket nem észleljük rászorulókat támogatókként.

Arra a kérdésre, hogy az állam dolga-e a rászorulókat támogatása, 94,7% felelt igennel. Amikor azonban a kérdés úgy hangzott, hogy az állam vagy az egyházak feladata-e ez, akkor 19 válaszadóból 17 állami feladatnak tekinti, a 17 válasznak azonban az 52%-a egyúttal egyházi feladatnak is látja a rászorulókat segítségét. Jól látja-e el az állam ezt a feladatát? 79% szerint igen, a többi szerint nem. Az állam, az egyházak vagy a civil szervezetek végeznek hatékonyabb munkát? 83,3% szerint az egyházak, míg 16,7% szerint az állam. A civil szervezetekre nem utaltak a válaszadók. Ugyanakkor a válaszadók 100%-a gondolja úgy, hogy a társadalomnak gondoskodnia kell a rászorulókról.

Megkérdeztük, hogy a szegények segítésére önkénteskedne-e a válaszadó vallási közösségben? 57,9% igen, 41,1% nem. Azt is megkérdeztük, hogy bármilyen közösséghez csatlakozna-e, kimondottan csak azt nézve, hogy segítsen? Ezt a kérdést a válaszadók nem tekintették relevánsnak, ugyanúgy válaszoltak rá, mint azelőtt.

Illetve könnyen lehet, hogy a segítség annyira dominálta a választ, hogy nem tulajdonítottak semmilyen jelentőséget annak, hogy a segítő közösség vallási alapú-e, avagy nem az. Másfelől azonban a csatlakozásra nemmel felelőket megkérdeztük arról, hogy miért feleltek nemmel erre a két kérdésre. Három válasz érkezett: „Nem mindegy, hogy milyen értékeket közvetítenek.”; „Nem vagyok alkalmas erre.”; „Nem az én feladatam a szegények segítése.”

Mind a résztvevő megfigyelés módszerével gyűjtött és strukturált tapasztalatok, mind pedig a kortársak körében végzett online kérdőívezés eredménye rámutat arra, hogy a Z generációhoz (1995–2010 között születettek) sorolható válaszadók túlnyomó többsége, akiknek a viszonyulását a vallásosság és a szociális érzékenység, felelős tevékenység vonatkozásában megismerni törekedtünk, döbbenetes módon őrzi az előző generációk sztereotípiáit, súlyos elfogultságát a szegények, rászorulóknak problémáival kapcsolatban éppúgy, mint a vallásossággal kapcsolatban.³²

Érdekes a közösségi életben való részvétel iránti hajlandóságot a politikai közéletben való részvételre is kiszélesíteni egy gondolat erejéig. A fiatalok politika iránti érdeklődését és az aktív állampolgárság gyakorlatát vizsgálva kiemelkedik a családban folytatott korai, célzott beszélgetések meghatározó volta.³³ A politikai aktivitás azonban alapvetően a társadalomtudományi és jogi területek iránt fogékony, majd e területeken tanuló fiatalokra jellemző. Ők tehát az egyén cselekvési terét keresik a társadalomban, és az emberre mint társadalmi lényre összpontosítanak. A kutatás rámutat, hogy európai viszonylatban magas a fiatal választók aránya, ugyanakkor azonban az aktív állampolgárság terén a magyar fiatalok elmaradnak az európai fiatalság aktivitásától, és a politikai pártokba vetett bizalmuk is szignifikánsabban alacsonyabb, mint az európai átlag.

Ha azonban jelen tanulmányunkban a vallásosság iránti érdeklődést, a vallással kapcsolatos elvárást, igényt nézzük, akkor azt látjuk, hogy amennyiben a regisztrált, formalitásokkal leírható intézményes, egyházas vallásosságra kérdezzük, a fiataloknak itt is csak kis része, főleg a családi, települési mintákat követők jelennek meg. A vallásosságnak a „maga módján vallásos” modelljében viszont, amelyben a Z generáció individualizmusa kellően érvényesülhet, sok értelemkereső, spiritualitásra nyitott fiatalot találunk.

32 MURÁNYI 2004.

33 „A survey adatokból és az egyéni interjúkból egyértelműen állíthatjuk, hogy a Momentum tagjai már gyermekkorukban – köszönhetően a családi politikai szocializációnak és a nevelésnek – jóval aktívabbak, társadalmi témákra, közéleti és politikai kérdésekre fogékonyabbak, mint a kortársaik. A politikai kultúra átadásáért elsősorban a család volt a felelős, ami mint elsődleges politikai szocializációs színtér kiválóan működött. Itt sajátították el azokat az elsődleges politikai nézeteket, magatartási mintákat, amelyek szervesen beépültek a későbbi politikai identitásukba is.” ANGYAL–FELLNER–FÉNYES 2017: 75.

A 2022-es népszámlálás eredményei a vallás témakörében

De vajon hol vannak lehetőségek arra, hogy a fiatalok a homályos keretű, többdimenziójú értékekkel egyéni módon telezsúfolt, *somethingismnek* nevezett vallásosságból a közösségi, s mi több, hagyományos vallásosság világába visszatérjenek, vagy vonzó-
nak találják azt?

Erre nincs sem egyértelmű, sem a sikert előre garantáló recept.

Ami egyértelmű, az az, hogy a magukat vallásosnak nevezők száma, a magukat tradicionális egyházhoz kötő hitgyakorlók száma, de különösképp azoknak a száma, akik egyáltalán az „Ön vallásos-e?” kérdésre válaszolni kívántak, a 2022-ben lebonyolított népszámlálási adatok szerint radikálisan csökkent.³⁴

Ami pedig megkerülhetetlen feladatnak látszik, az a hagyományos, intézményesült vallás, az egyházak megújulása. A tradicionális keresztény egyház részekre tagolt, és e tagoltságában az egyes országok, államok történelmének és kulturális hagyományának része, egyedi és változó jogi és politikai kapcsolatban állva az adott állam államformájával, alkotmányával, kormányzatával. Másrészt azonban a keresztény egyház mindenekelőtt nemzetközi, a nyugati és keleti keresztény felekezetek több mint kétmilliárd hívőt számlálnak a világban. De ha a magyar történelem és államiság és Magyarország szempontjából meghatározó római katolikus egyházzal beszélünk, akkor is nemzetközi vizeken maradunk.

Ezért nyilvánvaló, hogy egy időben, de részben egymástól független módokon zajlik az a megújulási folyamat, ahogyan az intézményesített vallás, az egyházak helyüket keresik korunk társadalmában, államaiban. Az pedig, hogy az egyház hogyan tudja vagy nem tudja megszólítani híveit, az adott ország, nemzeti közösség vagy állam kulturális hagyományaitól és az élő közösségek igényeitől, sajátosságaitól függ. A kereszténységnek mindig volt társadalmi szerepvállalása és államfelfogása – lásd ennek gyökereit már a patrisztika korában, Augustinus filozófiájában (lásd a *De Civitate Dei* című művét), vagy éppen a körülbelül 800 évvel később írt, a földi állam és az isteni állam egységét vitató nevezetes munkát, Aquinói Szt. Tamás *De regimine principum* (A kormányzás elveiről, 1265) című művét. A társadalmak, államok, sőt napjainkra a bolygónk békéjének és egészségének védelme mint a világ keresztény közösségeinek feladata a 19. század végén jelenik meg.

Jól látható, ahogyan például a római katolikus egyház vezetői, a pápák a 19. század végén megkezdték korábbi, provinciális hatalmi érdekek mentén gyakorolt politikájuk felszámolását, és nemcsak a keresztény vallásosság szellemi, hitéleti közvetítését,

---

34 „A népszámlálás vallásra vonatkozó, önkéntesen megválaszolható kérdésére a lakosság 60%-a válaszolt. A válaszadók 50%-a, 2,9 millió fő katolikus volt, közülük 2,6 millióan a római katolikusok, 165 ezren a görögkatolikusok jelölték meg vallásukként. A reformátusok aránya 16, az evangélikusoké 3,1% volt 2022-ben. A válaszadók 27%-a úgy nyilatkozott, hogy nem vallásos.”

Lásd: <https://nepzsamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/vegleges-adatok/kiadvany/>

hanem a keresztény egyház társadalomjobbító küldetését is nemzetközi horizontra helyezték. Idetartozik a *Rerum Novarum* (1891. május 15.):

„A maga idejében mindenekelőtt úttörést jelentett XIII. Leónak az a bátor deklarációja, hogy az államnak joga és kötelessége, hogy a szociális kérdés megoldása végett messzemenő pozitív erő kifejtést végezzen. Ez a tétel már logikusan folyt a pápának előző körleveleiből – »Immortale Dei«, 1885; »Libertas«, 1888; »Sapientiae Christianae«, 1890 –, amelyekben az organikus állam felfogás mellett szállt síkra. A pápa hangoztatja ezekben, hogy az állam nem öncél, hanem csak eszköz és az a feladata, hogy az alattvalók javáról gondoskodjék. Minthogy pedig a közjó csak az isteni törvénnyel egyetértésben munkálható, az állam, ha nem veszi figyelembe Isten parancsait, nemcsak a világ teremtőjével és fenntartójával szemben követi el a legnagyobb jogtalanságot, hanem polgáraival szemben is, akiknek javát nem szolgálja. Leó ezzel visszaadta az állameszmének erkölcsi normatív tartalmát, amit nem tudott megtenni az állambölcseleti darwinizmus, liberalizmus, pozitívizmus és szocializmus. Az államnak ezt a létokát és az osztóigazságosságot hívja segítségül Leó, amikor megalapozza az állam szociális kötelességét.”³⁵

Nincs mód jelen írásunkban e folyamatokat, az eseményekhez kapcsolódó történetírást és az értelmezésükről szóló szakirodalmat bemutatni. Ezért zárásképp a legutóbbi nemzetközi pápai enciklikát³⁶ idézzük csak fel, hiszen mint említettük a társadalom békéje és egészsége mellett napjainkra a bolygó békéje és egészsége is olyan témává vált, amely központi helyet kap a pápai útmutatásokban és megnyilatkozásokban.

„Ferenc pápa minden jóakarátú embert megszólít az éghajlati válság kapcsán legutóbbi apostoli levelében. Laudate Deum – Dicsérjétek Istent minden teremtményéért, hirdeti a katolikus egyház feje. Leszögezi, hogy a technológiai paradigma egy olyan állításra épül, amely mindig is csak egy hatalommal bíró, csekély számú ember számára volt igaz: »mintha a valóság, a jóság és az igazság automatikusan áradna a technológiai és gazdasági hatalomból, mint olyanból.« [...] De nem lehet a teremtésért, a kék bolygóért aggódó vallások közül pusztán egyetlen valást kiemelni. Európa talán elvesztette a lelkét? – kérdezte Jonathan Sacks rabbi 2012-ben, miután találkozott Benedek pápával. A kereszténység túlélte kétezer évet, a judaizmus kétszer ennyit. [...] A zsidó–keresztény örökség az egyetlen rendszer, amit ismerek, ami képes legyőzni az entrópia törvényét, ami szerint minden rendszer elveszti idővel az energiáját. [...] Az eurót stabilizálni egy dolog, meggyógyítani a kultúrát, ami körülveszi ezt, az másik. Egy olyan világban, ahol az anyagi értékek jelentenek mindent, a lelkiek pedig semmit, nincsenek stabil

35 MIHALICS 1933: 45–46.

36 *Laudate Deum – Dicsérjétek Istent*. Ferenc Pápa apostoli buzdítása minden jóakarátú emberhez az éghajlati válságról. Online: <https://kattima.hu/hu/app/pray/ferenc-papa-apostoli-buzditasa-laudate-deum-dicserjete-103933>

államok, sem jó társadalom. Itt az idő, hogy helyreállítsuk a zsidó-keresztény etikát, ami szerint az emberi méltóság az istenképiségből fakad. Amikor Európa helyreállítja lelkét, helyreállítja jólét-teremtő energiáit is. De először arra kell emlékeznünk: az emberiséget nem a piacok szolgálatára teremtették. A piacot teremtették az emberiség szolgálatára.”³⁷

A fentiek csak ízelítőt adhattak abból, hogy az egyház, az intézményesített vallás tehát akar és képes proaktívan reagálni konkrét, aktuális társadalmi problémákra. Ez tehát olyan tény, amely arra utal, hogy a gondolkodó és tetterős fiatalok találhatnak együttműködési pontokat az egyházi kezdeményezésekkel, s a közös célok érdekében végzett konkrét cselekvés közel viheti őket az egyházhoz, az egyház számára pedig a megújulás egyik útja lehet az együttműködés.

A 2022-es népszámlálás vallásossággal kapcsolatos negatív adatai azt mutatják, hogy a szegénységgel és a társadalmi igazságtalansággal kapcsolatos vagy a klímavédelemmel, környezetvédelemmel kapcsolatos közös aggodalmak jelenleg nem tudták közelebb hozni egymáshoz a fiatalokat és a történelmi egyházakat.

„Itt is észrevehető egyfajta növekedés a nem válaszolók és a magukat nem vallásosnak meghatározók között, és a teljes népesség tekintetében is a fiatalok között vannak többen a nem válaszolók, illetve a felekezethez nem tartozók. Ha korcsoportonként vizsgáljuk, hogy az előző népszámlálásokhoz képest hogyan változott a különböző egyházakban a fiatalok aránya, akkor azt látjuk, hogy a római katolikusoknál jobban csökkent a fiatalok részaránya, mint a reformátusoknál vagy az evangélikusoknál. A 90 évesek és idősebbek között 70 százalék vallotta magát katolikusnak, míg a 20 és 29 év közöttieknél 65 százalék a katolikus aránya azok körében, akik vallásosnak mondták magukat. A kisebb keresztény felekezetekhez tartozók aránya az idősebbek körében 2 százalék, míg a fiataloknál 5 százalék.”³⁸

Összegzés

A vallásosság klasszikus szerepe, amely tehát a közért, közösségért vállalt felelősséget, s az ezzel járó, aktív, konkrét segítő munkában is megnyilvánuló szociális érzékenységet jelenti, a fiatalok körében elhalványult. Az értelemkereső hit, az egyénnek individuális fontosságot, biztonságot ígérő, sok elemből összegyúrt „maga módján vallásosság” ezzel szemben jelentős.

37 A hosszabb idézet a szerző blogjából származik, amely a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen belül működő Vallás és Társadalom Kutatóintézet online felületén jelent meg 2023-ban.

Lásd: www.ludovika.hu/blogok/vallas-es-tarsadalom-blog/2023/10/31/aggodas-helyett-cselekedjunk/

38 BARANYAI 2023.

A tét, amelyre dolgozatunk címe utal, így hangzik: meg tudják-e a vallási felekezettek a „maga módján vallásos” Z generációt szólítani? Az önmagába zárt egyént képesek-e az őt körülvevő közösségek felelős és aktív tagjukká tenni? A vallás ugyanis erre (is) szolgálhat.

Harari a *21 lecke a 21. századra* című könyvében a tradicionális vallásokkal kapcsolatos problémákat azonosítja. Harmadik problémaként ezt a kérdést fogalmazza meg: „Identitásproblémák. Például: foglalkozzam-e egyáltalán a világ másik felén élők problémáival, vagy csak a saját törzsem és országom gondjaival törődjek?”³⁹ Harari igen negatívan szemléli és értékeli a tradicionális vallások működését ebben a tekintetben. Úgy látja, hogy bár a vallások politikai ereje igen nagy, jelenleg inkább a 21. század problémáit szítják ahelyett, hogy azon egyetemes értékek mentén, amelyeket vallanak, a megoldásokon dolgoznának.

A ma is élő sztereotípiákat és felhalmozott bizalmatlanságot a vallásokkal, társadalmi kisebbségekkel, rászorulókkal szemben a minden tradicionális világvallásban meglévő alapra építve lehetne oldani. Ezt nevezte 1900-ban Harnack a kereszténység lényegének, s ez nem más, mint a felebaráti szeretet. Nyitottság és jó szándék a másik ember iránt. A nyitottság még passzív, s azt jelenti, hogy észreveszem a körülöttem élő rászorulókat és észreveszem a nekik segítőköt. Kérdőívünk 19 válaszadója közül milyen kevesen észlelik őket! A jó szándék viszont már aktív: létezése csakis a nevében elvégzett cselekvésben nyilvánul meg. Ilyen az állami vagy civil szervezeteknél, vallási felekezetek által működtetett közösségeknél végezhető önkéntes munka is, amelybe bármely jószándékú fiatal bekapcsolódhat.

„Az evangélium vallásával szemben támadó nehézségek mindig ugyanazok, mint régen. [...] A történelem folyamán azonban feltárult egy olyan terület, amelyen a keresztény testvéri érzületnek egészen új formában kell megnyilvánulnia ahhoz képest, amit a korábbi századok felismertek és megtettek – a szociális kérdéstről van szó. Ez hatalmas feladatot jelent, s amennyiben eleget teszünk neki, örömtelibb választ adhatunk a legmélyebb kérdésre, az élet értelmének kérdésére.”⁴⁰

Úgy vélem, Harnack emberi összefogásba vetett optimizmusára és hitére ma, a háborúk sújtotta, pandémiával tizedelő és környezeti katasztrófával fenyegető 21. századi civilizációnknak nagyobb szüksége van, mint valaha.

39 HARARI 2022: 119.

40 HARNACK 2000: 168.

Felhasznált irodalom

- ANGYAL Emese Éva – FELLNER Zita – FÉNYES Csongor (2017): Új kihívók. Politikai szocializációs utak a Momentum Mozgalomban. *Politikatudományi Szemle*, 26(4), 55–79.
- BALOGH Adél (2017): *A magyar fiatalok vallásossága és véleménye az egyes vallásokról*. Budapest: ELTE Eötvös József Collegium. Online: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/35095>
- BARANYAI Béla (2023): Mi van az adatok mögött? – Rosta Gergely vallásszociológus a népszámlálás eredményeiről. *Magyar Kurír Katolikus Hírportál*, 2023. október 24. Online: www.magyardkurir.hu/hirek/mi-van-az-adatok-mogott-rosta-gergely-vallasszociologus-nepszamlalas-eredmenyeirol
- BARTAL Anna Mária (2010): Élnek köztünk boldog emberek is... A magyar önkéntesek és nem-önkéntesek jellemzői. In ROSTA Gergely – TOMKA Miklós (szerk.): *Mit értékelnek a magyarok?* Budapest: OCIPE – Faludi Ferenc Jezsuita Akadémia, 401–425.
- BAUER Béla – LAKI László – SZABÓ Andrea szerk. (2001): *Ifjúság2000 Gyorsjelentés*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- BAUER Béla – SZABÓ Andrea szerk. (2005): *Ifjúság2004 Gyorsjelentés*. Budapest: Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda.
- BAUER Béla – SZABÓ Andrea szerk. (2009): *Ifjúság2008 Gyorsjelentés*. Budapest: Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.
- BERGER, Peter (1967): *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. Garden City, NY: Doubleday.
- BOROS László – BOZSÓ Helga (2016): A vallási, a nemzeti és az európai identitás megítélése a 2016-os nagymintás ifjúságkutatás adataiban. In NAGY Ádám (szerk.): *Margón kívül. Magyar Ifjúságkutatás*. Excenter Kutatóközpont.
- DOMOKOS Tamás et al. (2020): *Magyar Fiatalok 2020*. Társadalomkutató Kft. Online: https://tarsadalomkutato.hu/wp-content/uploads/2021/07/magyar_ifjusag_2020_web-v%C3%9Ag.pdf
- DURKHEIM, Émile (2001 [1933]): *A társadalmi munkamegosztásról*. Ford. CSÁKÓ Mihály. Budapest: Osiris.
- FÖLDEVÁRI Mónika – ROSTA Gergely (1998): A modern vallásosság megközelítési lehetőségei. *Szociológiai Szemle*, 1(1), 127–137.
- FRANKL, Viktor E. (2005): *Az ember az értelemre irányuló kérdéssel szemben*. Budapest: Jel.
- FUKUYAMA, Francis (2022): *Bizalom*. Budapest: Európa.
- GYORGYOVICS Miklós – PILLÓK Péter (2014): A vallásos fiatalok társadalmi státuszának változása. *Vigilia*, 79(9), 650–660.
- HÁMORI Ádám – ROSTA Gergely (2011): Vallás és ifjúság. In BAUER Béla – SZABÓ Andrea (szerk.): *Arctalan(?) nemzedék. Ifjúság 2000–2010*. Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitika Intézet, 249–262.
- HARARI, Yuval Noah (2022): *21 lecke a 21. századra*. Budapest: Anima.
- HARNACK, Adolf (2000): *A kereszténység lényege*. Budapest: Osiris.
- JAMES, William (2019): *A vallási élmény változatai – tanulmány az emberi természetről*. Budapest: Osiris.
- KOPP Mária szerk. (2008): *Magyar lelkiállapot 2008. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*. Budapest: Semmelweis.

- RIFFAULT, Héléne szerk. (1998): *Les valeurs des français*. In FÖLDVÁRI Mónika – ROSTA Gergely (1998): A modern vallásosság megközelítési lehetőségei. *Szociológiai Szemle*, 1(1), 127–137.
- Laudate Deum – Dicsérjétek Istent. Ferenc Pápa apostoli buzdítása minden jóakarátú emberhez az éghajlati válságról*. Online: <https://kattima.hu/hu/app/pray/ferenc-papa-apostoli-buzditasa-laudate-deum-dicserjetek-istent-103933>
- MIHALICS Vid (1933): *Keresztényszocializmus. Kincsestár*. Budapest: Magyar Szemle Társaság.
- MURÁNYI István (2004): A fiatalok vallási szocializáltsága és előítéletessége. *Educatio*, 2004/4. 583–594. Online: https://folyoiratok.oh.gov.hu/sites/default/files/article_attachments/muranyi_i_i_04_04.pdf
- PARSONS, Talcott (2000): A modern társadalmak rendszere. In FELKAI Gábor – NÉMEDI Dénes – SOMLAI Péter (szerk.): *Szociológiai irányzatok a XX. században*. Budapest: Új Mandátum, 40–61.
- ROSTA Gergely (2007): Ifjúság és vallás – 2004. *Új Ifjúsági Szemle*, (tavasz), 39–47.
- ROSTA Gergely (2011): Vallásosság a mai Magyarországon. *Vigilia*, 76(10), 741–750.
- ROSTA Gergely (2012): Hit és vallásgyakorlat. In SZÉKELY Levente (szerk.): *Magyar Ifjúság 2012*. Kutatópont, 316–330.
- STARK, Rodney (1999): Secularization. *R.I.P. Sociology of Religion*, 60(3), 249–273. Online: <https://doi.org/10.2307/3711936>
- TARI Annamária (2010): *Y generáció: Klinikai pszichológiai jelenségek és társadalomlélektani összefüggések az információs korban*. Budapest: Jaffa.
- TOMKA Miklós (2010): Vallási helyzetkép – 2009. In ROSTA Gergely – TOMKA Miklós (szerk.): *Mit értékelnek a magyarok?* Budapest: OCIPE – Faludi Ferenc Jezsuita Akadémia.